

## Naujos disertacijos

### Filosofijos samprata Lietuvoje XX a. pirmoje pusėje

1990 m. gruodžio 11 d. Vilniaus universiteto specializuotoje taryboje filosofijos mokslų kandidato disertaciją "Filosofijos objekto ir metodo samprata Lietuvoje XX a. pirmoje pusėje" apgynė Vilniaus technikos universiteto Filosofijos katedros dėstytoja Rūta Rinkevičienė.

Neabejotinas tyrinėtos temos aktualumas: savo dvasinės praeities pažinimas, šiuolaikinė sukaupto kultūrinio palikimo interpretacija – viena pirmųjų sąlygų tolesnei kultūros plėtrai. Šiandien jau plačiai aptartos priežastys, penkiasdešimt metų trikdžiusios normalią Lietuvos kultūros raidą. Žvelgdami atgal, galime pasidžiaugti, kad šis darbas visgi buvo dirbamas: turime J. Balčiaus, V. Bagdonavičiaus, B. Leskauskaitės, V. Pikučio disertacijas, Z. Burnio, A. Poškos, V. Pruskaus, A. Šliogerio, A. Vaišvilos straipsnius, B. Genzelio, B. Kuzmicko, A. Sverdiolo monografijas, skirtas Lietuvos filosofijos istorijai. Didžioji šių tyrimų dalis lietiė neoscholastinė filosofiją Lietuvoje, o neortodoksinių katalikiškųjų filosofų – J. Tamošaičio, P. Dovydaičio, S. Šalkauskio, V. Šilkarskio bei – ypač katalikiškųjų egzistencialistų – A. Maceinos, J. Girniaus pažiūros laikytos neskleistinomis ir dėl to plačiau neaptarinėtos. Istorinio tikslumo dėlei pažymėsime, kad tyrimas, vadovaujant prof. R. Plečkaičiui, buvo pradėtas 1985 metais. Kaip pastebėjo oficialieji oponentai A. Šliogeris, J. Balčius, disertantė įvade gana kategoriškai vertina vadinamojo stagnacinio laikotarpio Lietuvos filosofiją, kurios vaidmuo buvęs apribotas ideologine funkcija. Kolektyvinio recenzento – Vilniaus pedagoginio instituto filosofijos katedros – nuomone, vargu ar išvis būtų aptariama disertacija, jeigu visą tą laiką senojo Vilniaus universiteto filosofai nebūtų kiek įmanoma rūpinęsi nepriklausoma teorine laikysena ir skatinę bei ugde jaunųjų tyrinėtojų laisvą, kryptingą mąstymą. Pastarosios savybės ženklina ir apgintąją disertaciją. Pažymėsime, kad tyrimo rezultatai dėstomi su derama pagarba susiklosčiusiai Lietuvos filosofijos istorijos tradicijai, o antra vertus, darbe esama ir sveikos, argumentuotos polemikos su kai kurių tyrinėtojų idėjomis. Atsakydama į anksčiau minėtą priekaištą, R. Rinkevičienė, be kita ko, pastebėjo, kad į tokio pobūdžio aplinkybes disertantą neretai įklampina pasenę reikalavimai, keliami disertacijos įvadui. Jos nuomone, tyrimo aktualumas, teorinė ir praktinė darbo reikšmė turėtų būti vertintojų, o ne paties disertanto kompetencijoje. Sunku būtų nesutikti su tokia pozicija.

Disertaciją sudaro įvadas, šeši skyriai ir išvados. Pirmajame skyriuje aptariama Vakarų Europos filosofinių teorijų recepcija Lietuvoje. Daroma išvada, kad labiausiai čia kūrusius mąstytojus veikė neotomizmas, fenomenologija bei katalikiškasis egzistencializmas. Labai trumpai apibūdinamos ir tos filosofinės minties apraiškos (pozityvistinės, materialistinės, marksistinės), kurios netapo populiarios mūsų krašte ir neišsikristalizavo į konceptualiai apibrėžtus filosofijos pavidalus. Disertantė grindžia išvadą, kad objektyvistinės-intelektualistinės nuostatos buvo svetimos Lietuvos filosofams, jas bandyta derinti su iracionalistiniais, subjektyvistiniais principais, kurių šaltinį autorė randa V. Solovjovo spiritualistinėje filosofijoje.

Antrame ir trečiame disertacijos skyriuje aptariama ortodoksinė (P. Kuraičio pažiūros) ir neortodoksinė (A. Jakšto, S. Šalkauskio, I. Tamošaičio, V. Šilkarskio) tomistinės filosofijos interpretacija. Pažymima, kad, lyginant su ortodoksinio tomizmu, neortodoksinė katalikiškoji filosofija pas mus įgavo kur kas platesnį mastą. Tai savo ruožtu sąlygojo jos nevienalytiškumą. Analizuodama šios pakraipos filosofų kūrybą, disertantė pozityviai vertina intuicijos, kaip svarbios pažinimo formos, problemos iškelimą, pokyčius senosios formaliosios logikos, kaip filosofinio metodo, sampratoje, tomistinės filosofijos objekto koncepcijos modifikaciją, susijusią su vis ryškėjanti orientacija į žmogaus problemą; vienu svarbiausių šios pakraipos filosofijos rezultatų autorė laikė padėtus kultūros filosofijos pamatus.

Ketvirtame skyriuje "Katalikiškojo egzistencializmo apraiškos" analizuojamos to laikotarpio A. Maccinos, J. Girniaus filosofijos koncepcijos. Autorės teigimu, abu filosofai pripažino filosofijos būtiškumo, dvasinio angažuotumo principą, kaip žymintį filosofinio pažinimo specifiką. Daroma išvada, kad, modernizuojant filosofijos sampratą, A. Maccina buvęs radikalesnis, labiau akcentavęs asmeninį, subjektyvų filosofijos pobūdį.

Penktajame skyriuje analizuojama V. Sezemano filosofijos objekto ir metodo koncepcija, jo gamtos ir dvasios mokslų skyrimas sprendžiant filosofinio pažinimo specifikos problemą. V. Sezemano filosofiją disertantė supranta kaip fenomenologinę-antropologinę koncepciją.

Šeštame skyriuje rekonstruojamos Vydūno pažiūros į filosofiją, parodoma, kad Lietuvos filosofijoje tai buvo bandymas atrasti šiuolaikinio žmogaus atspirties taškus, remiantis vedantizmu ir jo atgarsiais Vakarų filosofijoje.

Oficialieji oponentai disertaciją įvertino gerai. Prof. A. Šliogeris pažymėjo, kad R. Rinkevičienės disertacija daro labai gerą įspūdį – vykusiai pasirinkta tema, nuosekli nešališka analizė, lakoniška, aiški ir tiksli kalba. Oponento

nuomone, šis tyrinėjimas gerokai praturtina lig šiol turėtą gana monotonišką Lietuvos XX a. I pusės filosofijos vaizdą, parodo jį esant daug spalvingesnį, įvairesnį, prieštaringesnį.

[domu buvo išgirsti prof. E. Meškausko, disertacijoje tyrinėtų procesų liudininko, nuomonę. Sutikdamas su autorės išvadomis, profesorius siūlė atėityje dar pasigilinti į konkrečias istorines aplinkybes Kauno Vytauto Didžiojo universitete, kurios turėjo įtakos vienokių ar kitokių filosofinių idėjų plitimui. Profesoriaus pasisakymas tapo simboliu gva grandimi tarp to, ką vadiname šiandiena, ir to, ką dažnas galime suvokti jau tik kaip istoriją.

Specializuotos tarybos sprendimu R. Rinkevičienei suteiktas filosofijos kandidatės laipsnis.

*N. Lomanienė*

### Kultūros krizės ir jų filosofinė refleksija

Tą pačią dieną filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertaciją sėkmingai apgynė Leonidas Donskis.

Leonidas Donskis – buvęs Universiteto Filosofijos katedros aspirantas (mokslinis vadovas – doc. K. Stoškus). Disertacijos tema – "Kultūros krizės ir jų filosofinė refleksija (Kultūros krizės sąvokos bei O. Špenglerio, A. J. Toinbio ir L. Memfordo istoriosofinių koncepcijų istorinė-metodologinė analizė)". Oficialieji oponentai – filosofijos daktaras prof. A. Gaižutis, filosofijos kandidatas V. Radžvilas, kolektyvinis oponentas – Vilniaus pedagoginio instituto Filosofijos katedra.

Disertacijų, kurios tirtų būtent šią kultūrososofinę problemą, pas mus dar nebuvo parašyta. Tačiau kultūrososofinė tradicija jau yra susiklosčiusi. Ši disertacija, atliepdama A. Maceinos darbams, įsilieja į šią tradiciją, kita vertus, sukuria dar nesvarstytų problemų ratą. Ji pastebi kiekvieną iškilesnę kultūrososofinę bei istoriosofinę refleksiją dabartinių Lietuvos filosofų darbuose. Tuo ji įsikomponuoja į ją supantį probleminį lauką, tačiau ir įgalina daryti išvadą, jog jis nėra labai platus, nes lengvai žvilgsniu aprėpiamas. Todėl naujas svarus kultūrososofinis tyrimas – lauktinas ir prasmingas.

Pirmame disertacijos skyriuje "Kultūros idėja ir kultūros raidos bei krizių filosofinės refleksijos susiformavimo prielaidos" disertantas analizuoja įvairius galimus kultūros kritikos variantus. Disertanto manymu, kultūros krizių problema, kaip teorinė problema, sui generis gimsta J. Burkhardto ir